

Krompirjeva vojska.

(Spisal *Brinjos*.)

(Konec.)

II.

asna luna je zvedavo gledala izmej številnih lučic na nebu tja doli na Bobnarčka, privezanega na sramotilni kamen in na oborožena stražnika, korakajoča po lemberškem trgu gori in doli.

„Ne boj se, da bi nama ptiček ušel! Konopneno vrv smo mu zadrgnili na roki; držala bi medveda, kaj šele to grbasto pokveko! V železni obroček na kamenu pa sem konec jaz sam zavozlal s tkalskim vozlom“, tako je tolažil in poučeval črevljar Trobiš Peter ponočnega čuvaja Kolenčka.

Ta je pa le še zmajeval z glavo in mu oporekal: „Kaj pa, če izmuzne roko iz zanjke? Tedaj naju potiplje po plečih, da bodeva mehka kakor njegov masleni krompir!“

„Beži, beži! Kako bo neki izmuznil svoje pesti? Saj jih poznaš, da so velike kakor gabroya grča. In kaj, ali meniš, ti Kolenček, da teče meni zajčja kri po žilah? Tega-le Bobnarčka me pa vendar še ni strah in me ni.“

„Kaj pa, moj ljubi Peter, če je Tinče v zvezi s tistim, saj veš, s tistim rogatim... Bog nas varuj?! Meni vedno nekaj pravi, tu pri srcu mi pravi: Tinčetu je obljubil sam škrat kopico zlata in Bog vé kaj še, a on mu je prodal duše naše, duše vseh Lemberžanov. In če mu pride sedaj-le kateri iz pekla pomagat, kaj pa potlej, Peter? Kaaaj? ...“

„Ta je pa že bosa, Kolenček! Da bi tudi rogaček bil z njim v kaki zvezi, ali mu nismo danes zmešali štrene? Od Tinčeta ni dobil niti jedne duše, a on mu naj sedaj pomaga? Tako prijazni pa ti črni duhovi vendar niso! — Toda čemu bi razdirala prazne besede? Vsediva se rajši na ta-le lesen prag kapelice, od katere se prav dobro vidi tja do sramotilnega kamena.“

Kolenčku je bil ta nasvet prav všeč, kajti stopile so mu od dolgotrajnega korakanja že mravlje v noge. Stražnika počeneta torej v varno zavetje: v podnožje lesenega sv. Jurija, ki je v kapelici prediral z dolgo sulico silovitega zmaja. Svetnikova pozlačena čelada se je čudovito lesketala v žarkih zahajajočega prvega krajca; ko se je Kolenček ozrl na kip svetega junaka v kapelici, zažarela je tudi njemu iskrica poguma v prsih in prijel je krepkejše za svojo helebardo.

Toda noč ima le svojo moč! Stražnikoma se jame zdehati in spanec jima pride v oči. Da bi oba ne zaspala, se domenita, da bo Kolenček bdel do polnoči, a Peter od polnoči do ranega jutra.

Junaški Peter je kmalu nato hrpal in vlekel dreto tako silno, da se je luščil razpokani belež raz starega zidu v kapelici.

Kolenčku bi gotovo jemal njegovo dobro ime, kdor bi trdil, da se to noč ni moško držal. Vsi tisti, ki so govorili o njem, da „spi ko polh v žlamboru“, naj bi ga gledali, kako si je mencial oči, kako potrkaval s teško

sulico, kako jezno vzdigoval glavo, če mu je zlezla mej kolena: — in sodili bi ga drugače. Ustavljaj se je vsem skušnjavam, dokler se je le dalo. Toda kaj se če, ako je meso preslabo: ko sta se lunina rožička pomaknila za tri pedi proti Sladki gori, sanjala in dremala sta Peter Trobiš in Kolenček; sanjal in dremal je pa tudi ves slavni Lemberg.

Toda ne! Bdel je še Bobnarjev Tinče: svojo trudno glavo je naslonil na mrzli kamen in se vtopil v žalostne misli. „Da me čaka kaj tacega v mojem ljubljennem Lembergu, to bi mi sinoči niti v sanjah ne prišlo na misel“, vzdihoval je v tiho noč. „Kakor sršeni so se zapikavali v me! Sam Bog jim naj razsveti otemnelo pamet!“ šepetal je proti jasnemu nebu, kjer so se podile le tu in tam majhne ovčice in zatemnjevale trepetajoče zvezde.

Razun Tinčeta sta bdela le še dva siromaka pod slamnatimi strehami leمبرškimi: berač Podkajenec na Kosonosovem kozolcu in županov osel v svoji pusti staji.

Ubogo osličje se je nemirno spuščalo na trda tla in se zopet skobacavalo na slabotne noge: bolela so ga suha rebra, če jih je položil na ležišče. In to ni čuda: neusmiljeni pastir Drejče ga je mlatil zvečer zopet po svoji stari navadi, dokler ni razbil gorjače na koščenem hrbitišču. Natovorili so namreč županovi ubogemu živinčetu vrečo ječmena, da ga zanese v stope. Ker pa osliček ni bil navajen na ponočno hojo, — Bobnarčkova sodba jih je zakasnila — se je spotaknil ob korenino, in tovor se je prekucnil v blato. Oj, to je bilo grozno! Še sedaj se zdelanemu dolgoušču zasveti pred očmi, če se zmisli na grozno gorjačo Drejčetovo. Otožno zariga klaverna žival, dolge uhlje povesi in se zagleda v špranjo, skozi katero je prijazno migljala zvezdica zaničevanemu osličku.

Na Kosonosovem kozolcu se je pa v tem času berač Podkajenec nemirno premetaval po dišečem senu. Vzleknil se je na hrbet, položil glavo na desno uho in se zopet obrnil na levo plat: toda dremati se mu ni hotelo. Naposled se vzkoleba na noge in se vsede na mehke, ovsene otepe.

Poslednji žarki zahajajoče lune so razsvetljevali stare jablane in slive po sadunosniku; čudovito sloka in grčasta debela, poraščena z dolgolasim lišajem so se svetlikala v polutmini, kakor da so se sešli sivobradati duhovi na tajno posvetovanje. Po drobni otavi in po rumenih škopnikih pod razdrapano streho so bili razpeti srebrni trakovi, ki so se odvijali od svetlega klopčiča na nebu.

„Škoda, da ne moreš z neba, ti mesec krmežljavi! Poprosil bi te, da pošegeš s svojimi žarečimi rogovi naše hudobne Lemberžance, zaspance!“ tako je mrmral stari Miha.

Hudo, zelo hudo je bilo dobremu starčku zaradi Bobnarčka.

„Kdo bi neki sedaj spal in počival?“ je godrnjal v sivo brado.

„Pogledat grem rajši k siromaku. Gotovo mu je grozno dolgčas, in zebe ga najbrž tudi. Huš! Kako brije sever sem iz-za Boča. Ta-le suknja je sicer že precej luknjata, toda siromaka, privezanega na leden kamen, bo vsaj nekoliko zagrela: boljše nekaj ko nič!“

Nekaj minut pozneje je že korakal berač Podkajenec po kamenitem potu proti sramotilnemu kamenu, stari plašč pod pazduho držeč in na vse strani se pazno ogledujoč.

Ko dospe do kapelice sv. Florjana, bil bi se skoraj ustrašil krepkega hrpanja spečih stražnikov. Kmalu pa spozna naša stara znanca, Petra in Kolenčka, ter veselo zamrmra: „Tega pa še ne, da bi zaspala mačka pred mišjo luknjo! No, meni tudi prav! Le smrči na svoj bas, Petrač, in ti Kolenček, le lepo mu prilagaj na klarinet: saj, če Bog dá, zaigrali bomo danes tako, da bo plesal ves slavni Lemberg. Hm, saj sem dejal „Lemberžanci so zaspanci!“

Urno jo krene veseli Podkajenec tja proti kamenu, in že od daleč namigava Bobnarčku, naj bode tih. Bobnarček začuden gleda zgrbano prikazen, a ko spozna dobrega starčka, se mu razvedri otožna duša. Zahvalil se bi mu rad za prijateljske besede, s katerimi ga je pri sodnem zboru tako goreče zagovarjal, toda Podkajenec mu pošepče:

„Če ti je najina koža ljuba in draga, ne črhni besedice!“

Starec vrže nato staro suknjo iz rok in poišče svoj zarjaveli pipec izmej žrebljev, cunj in druge šare v hlačnem žepu. Ko najde srečno svoj nožič, spravi se z njim nad vrvi, s katerimi je bil zvezan Bobnarček. Toda delo mu je šlo težko izpod rok. Marsikatera kapljica znoja je zdrknila po razoranem starčkovem čelu na otrple roke Tinčkove; a naposled je vendar-le skrhani pipec izvršil svojo dolžnost: Bobnarček je bil prost.

Podkajenec namigne osvobojenemu črevljarčku, naj stopi tja za bližnji plot; sam pa teče in šepa, kar ga noge nesó, proti županovemu hlevu. Tinče osupel gleda to starčkovo počenjanje in čaka, kaj bode.

Kmalu prisopiha Podkajenec sem od hleva. Toda sedaj ni več sam, ampak za njim se pomika neka čudna, temna stvar. Tinče je bil sicer še vedno nekoliko otožen, a sedaj ga vendar posili smeh, ko zagleda pred sabo županovega — osla.

„Kaj pa počenjaš, Miha?“ vzklikne natihoma črevljarček.

„Saj vidiš, na osla jih bom postavil, te pametne Lemberžane!“ pošepče Podkajenec. „Le čakaj, jutri bodo že vedeli vsi sosedje v Polžji vasi in na Sladki gori, na Podplatu in v Zibiki: leंबरški župan hoče rediti svojega osla s kamenjem; priklenil ga je sredi trga na pečino, da jo gloda, in obesil mu je na vrat ceker krompirja, da ga voha!“

To rekši, priveže Podkajenec nagloma oslička k sramotilnemu kamenu, oprta mu na vrat ceker krompirja, ki ga je vrgel Tinče raz sebe, pobere svojo staro suknjo raz kamenja, kamor jo je v naglici zapodil, in se zgubi s črevljarčkom v temno noč.

Grobna tišina je zopet legla na leंबरški trg. Na nebu je postajalo nekako čudno-svetlo: a luna je že zašla in solnce je bilo še tudi daleč za gorami.

Osličku je prav dobro dejala sveža ponočna sapa, ker mu je mrzli vetrič hladil razbolele otekline po rebrih. Samega veselja zariga prav glasno: i, a! i, a!, da se je razlegalo daleč okrog.

Peter in Kolenček skočita po koncu. A groze in nesreče! Vse nebo gorf: žari se sem od severa, kakor da se je zapalil neizmerni nebesni obok.*)

„Pekel se je odprl!“ zastoka Peter.

„Glej . . . tam pri kamenu! Sam . . . tisti rogati . . . je prišel Bobnarčku pomagat!“ zajeclja prestrašeni Kolenček. „Bog, in sveti božji križ!“ vzdihne še jedenkrat in se spusti v dir, Peter pa njemu v sled.

Pravijo, da od tistega časa, ko je močni Samson z oslovsko čeljustjo podil bojzljive Felistejce, ni še tekel nikdo izmej zemljanov tako urno, kakor sta se to noč drvila po lemberškem trgu Trobičev Peter in Kolenček. Šele ko jima je sape zmanjkalo, sta se ustavila ali pravzaprav zgrudila ob cesti.

Vsi Lemberžani so bili črez nekaj minut na nogah. Toda, ko so zagledali grozni požar na nebu, in ko se je raznesla novica, da kriči in se dere na trgu sam peklenšček: poskrili so se zopet po hišah kakor murni, če se ulije ploha.

Pač pa so zjutraj postajali možje in žene iz sosednih vasij pred sramotilnim kamenom in se norčevali iz Lemberžanov, češ: glejte jih beraških tržanov, županov osel je kamenje!“

„Ves Lemberg še spi; Lemberžanci so zaspanci!“ so se posmehovali Sladkogorčani.

„Krompirjevo kugo imajo!“ so se krohotali Polžjevaščani.

Sramota se je odsihdob usipala od vseh strani na Lemberg.

III.

Kukavica je že tretjikrat oznanjala zaželjeno vigred, odkar se je vršila v Lembergu znamenita „krompirjeva pravda“. Vsi mogočni možaki lemberški in tudi prebivalci bližnjih vasij so ostali trdovratni nasprotniki novega podzemeljskega sadeža. Zaman je bilo vse pregovarjanje in besedičenje „krompirjevih apostolov“, — ta priimek so namreč dali Kolenčku, Podkajencu in Kosonosu — zaman je bil tudi trud višje gosposke, ki je povsod priporočala novo amerikansko rastlino.

Toda kjer so lepe besede našle le gluha ušesa, tam je dosegel svoj namen strah pred lakoto in pred — palico.

To je bilo pa tako-le: Na spomlad l. 1740. je zima silno hudo pritisnila; niti najstarejši ljudje se niso spominjali, da bi bil „njega dni“ tak mraz. Na sv. Jurija dan je bila zemlja še trda kot rog in kukavica je žalostno prhutala z veje na vejo ter otresala ledeno ivje. Gorko majnikovo solnce je sicer otajalo naposled odrevénelo zemljo, toda za ubogega kméta je bil kaj žalosten pogled: rujave lise so ga bodle v oči, kjer je druga leta poganjala sočnata ozimina; cvetje in popje je padalo kupoma raz drevja. Vse je posmodil zapozneli mraz. Klavrnost ga je prevzela, če se je zamislil ubogi kmetič v prihodnje dni; pobiti in otožni so ogledovali tudi Lemberžani svoja polja.

Kar se pripelje nekega dne v trg krasna kočija in za njo še poseben voz, na katerem je bilo natovorjeno kup nabasanih vreč. Iz kočije stopi tuji

*) Pozno po noči, dné 16. kimovca l. 1737., se je videla po nekod na Slovenskem severna luč ali sij. — Glej: Kronika ruške župnije.

gospod: nikdo leंबरških možakov, ki so prihтели poslušat, kaj je novega, ga še ni videl, ne v grajščini v Celji, ne v Bistrici, ne v Podčetrtku. Ugibali so in ugibali, a naposled uganili tako, da je ta imenitni tujec daleč tam iz Gradca, najbrž sam cesarski sel.

In precej dobro so jo pogodili možaki leंबरški, kajti tujec spregovori zbranim tržanom: „Ljubi Lemberžani! Danes prihajam k vam s posebnim cesarskim ukazom. Glas o vaši slabi letini in tudi o vašem sovraštvu do krompirja se je raznesel do cesarskega prestola; in saj veste, da sedi na tem prestolu vaš najskrbnejši oče!“

„Vemo, vemo!“ se oglasio nekateri poslušalci. „Živio naš cesar!“

„Dobro, ljubi Lemberžani! Ali se še tudi spominjate vseh njegovih dobrot? Kdo je vam dovolil, da smete saditi in prodajati tobak? Kdo je vas oprostil pred petindvajsetimi leti desetine od koruze ali turščice, in vam tako napolnil žitnice? Ali ne vaš skrbni cesar?“

„Res je, res! Slava mu!“ odvrnejo navdušeni Lemberžani vsi vprek.

„Tembolj žali zato cesarja, ker se ustavljate njegovi sedanji želji, da bi sadili krompir. Vendar letos, ko je vam lakota že pred vratmi, bodite pametnejši! Tukaj vam pošilja cesar, vaš skrbni oče Karol, polne vreče krompirja. Njegov ukaz pa se glasi: ‚Vsaka hiša dobi najmanj šest krompirjev za seme. Saditi ga mora vsakdo, če ne, zadene ga kazen, kakršno zaslužijo trdovratni nespokorneži!‘“

Lemberžane so te besede osupnile: plašno so se spogledovali, ne vedé, kaj bi. A kdo bi popisal veselje „krompirjevih apostolov!“

„Bog živi cesarja in njegov ukaz!“ zavriska Podkajenec.

„Slava krompirju!“ kliče in vpije Bobnarček in njegova stranka.

Žalostne in potrte so nosile leंबरške ženice — možje se niso hoteli omadeževati — „cesarski krompir“ pod domači krov.

„Oh, ta sramota!“ so javkale Lemberžanke pod vodstvom županje Urške. Toda ustavljati se niso upale.

„Ukaz je le ukaz, in cesar je cesar!“ so se navduševali Lemberžani in so sadili odslej krompir.

A župan, oče Mastnakov, se ni do svoje smrti dotaknil te „blatne korenine“; Urška jo je kuhala le svinjam. Trobišev Peter se je sicer nekaj časa obotavljal, da bi sadil ta „vražji koren“; toda ko ga je gosposka ob-sodila na petindvajset gorkih po podplatih, katere mu je odmeril hočeš nočeš ponočni čuvaj Kolenček: spokoril se je tudi on.

In tedaj se je končala v slavnem Lembergu krompirjeva vojska.

